

Honderd jaar Philips: triomf der techniek

Bij de viering van een eeuwfeest spelen postzegels bijna nooit de hoofdrol. Het honderdjarig bestaan van Philips zorgt voor een uitzondering: 'Eindhoven' viert dit jaar noodgedwongen zó weinig feest dat de recente Philips-zegels opeens tot de belangrijkste mijlpalen in het jubileumjaar zijn uitgegroeid. Onze meest noordelijke medewerker – de heer D. Veenstra uit Buitenpost – grijpt het eeuwfeest aan om de jubilerende 'gloeilampenfabriek uit het zuiden des lands' in het zonnetje te zetten.

Een eeuwfeest met een grijs randje

Hoe indrukwekkend de geschiedenis van het honderdjarige Philips ook moge zijn, een artikel over dit wereldconcern kent zijn (filatelistische) beperkingen: alle aspecten van die geschiedenis kunnen onmogelijk aan bod komen. We volstaan dan ook met het uit de elektronicapap halen van een aantal filatelistische krenten.

Late erkenning?

Er zijn verzamelaars die zich afvragen of de filatelistische erkenning van Philips niet wat laat komt. Het bedrijf neemt immers de negenentwintigste plaats in op de wereldranglijst van grote bedrijven. Eén blik in het zakenregister van de NVPH-catalogus maakt echter duidelijk dat op onze postzegels nauwelijks commerciële bedrijven voorkomen, maar wel instellingen, verenigingen en personen. Alleen de emissies '40 jaar KLM' en '100 jaar Maatschappij Zee-land' komen enigszins in de

buurt. Dat het jubileum van Philips met twee postzegels wordt herdacht (afbeeldingen 1 en 2) zegt wellicht ook iets over het belang van het concern. Het bood de ontwerpster van de zegels, Arlette Brouwers, in ieder geval de mogelijkheid zowel 'verleden' als 'heden' aan bod te laten komen.

Normaal gesproken zou het eeuwfeest door Philips over de gehele wereld uitbundig zijn gevierd. Maar de ingrijpende omhuisingsoperatie bij het bedrijf, die nog in volle gang is, heeft dat verhinderd. Er is dus sprake van een viering met een lichtgrijs randje, waardoor we het nu voornamelijk met de twee herdenkingszegels moeten doen. De zegels hebben overigens gezelschap gekregen van zowel een Nederlands als een Engels machinestempel. De Engelse versie toont het bekende Philips-embleem en de tekst *A Hundred Years Ahead* (afbeelding 3), terwijl de Nederlandse ver-

sie ook al een Engelse tekst bevat: *Centennial 1891-1991* (afbeelding 4). Jammer, maar het zal wel te maken hebben met het feit dat Philips een wereldomspannend bedrijf is.

De familie Philips

In 1891 begon Philips als een familiebedrijf. De invloed van de familie Philips in de top van het bedrijf hield vrij lang stand: nog maar twintig jaar geleden ging ir. Frits Philips met pensioen. Ook bij de dit jaar doorgevoerde naamsverandering (er waren er in de honderdjarige geschiedenis nog meer) is de familienaam behouden gebleven: het bedrijf heet nu *Philips Electronics nv*.

De bedrijfsnaam Philips kan worden aangetroffen op een haast eindeloze reeks over de gehele wereld gebruikte frankeerstempels en zelfs op aantekenstrookjes (afbeelding 5). Maar is er ook een meer persoonlijke filatelistische relatie te leggen met de grondleggers van het bedrijf, ir. Gerard Philips ('mijnheer Gerard') en dr. Anton Philips? Jazeker, want voor de zegel van 55 cent maakte de ontwerpster gebruik van een foto van Gerard Philips, met daaronder in diens handschrift 'G.L.F. Philips bezig aan zijn eerste proeven ter vervaardiging van kooldraden uit cellulose 1890'. Dit is dus de zegel met het thema 'verleden' (afbeelding 1).

Zoals met verdienstelijke personen vaker het geval is werd dr. Anton Philips met een straatnaam geëerd, in dit geval in de gemeente Maarheeze. Nolte, een bedrijf aan de *Dr.A. Philipsweg*, gebruikt een frankeermachine (afbeelding 6), zodat Antons naam ook postaal in ere wordt gehouden. Bij de selectie van het materiaal voor dit artikel dook een frankeerstempel op met de opvallende, op de envelop gedrukte aanduiding *Philips Maastricht* (afbeelding 7). Het gaat om een stempel van de nv Tabaksindustrie v/h Gebr. Philips, dat in een ovaal het fraaie handelsmerk *De Dubbelde Eenhoorn* laat zien. Misschien is er sprake van familiebanden, want het PTT-blad

Pro-Fil meldt het volgende: 'Op 15 mei 1891 ondertekenden de *tabakshandelaar*, fabrikant en bankier Frederik Philips...'

Evoluon: een jubileumgeschenk

We stappen een kwart eeuw terug in de tijd. In 1966 kreeg Eindhoven, ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Philips, het *Evoluon*. Het gebouw van deze permanente tentoonstelling, gewijd aan de relatie tussen mensen en technologische vooruitgang, werd door prins Bernhard officieel geopend. In veel landen zou zo'n prachtig onderkomen op een zegel zijn afgebeeld, maar niet bij ons. Gelukkig gebruikte Philips vele jaren een bijzonder frankeerstempel (afbeelding 8) met een afbeelding van het markante gebouw, aanvankelijk zelfs met de openingstijden (*Geopend: 10-18 uur zondags 12-18 uur*). Dat is niet meer nodig, want het *Evoluon* is voor het publiek gesloten en fungeert nu als een zakelijk presentatiecentrum.

Eindhoven en Philips

Honderd jaar Philips hebben een enorme invloed op de stad Eindhoven gehad. Anno 1891 was Eindhoven een rustig en nijver provincieplaatsje met nauwelijks vierduizend inwoners, maar de groei van Philips transformeerde Eindhoven tot een grote industriestad. Tientallen jaren was de stad in sterke mate afhankelijk van Philips. In de crisistijd na 1930 kreeg Eindhoven het echter moeilijk en ook na de Tweede Wereldoorlog waren er problemen: de 'trek naar Eindhoven' droogde op. De werkzoekenden kwamen niet meer vanzelf naar Philips toe, en Philips moest op zoek naar medewerkers. De meeste niet-Eindhovense Philips-vestigingen stammen uit die tijd. Door de decentralisatie kreeg Eindhoven steeds meer het karakter van een bestuurs- en kenniscentrum. We mogen aannemen dat Eindhoven daarom in 1956 een technische hogeschool kreeg (afbeelding 9a), die nu is uitgegroeid tot een technische universiteit (afbeelding 9b). Ook de onlangs in gang gezette reddingsoperatie bij Philips zal gevolgen hebben voor Eindhoven, zij het minder dan in 1931, toen de stad veel

A
HUNDRED
YEARS
AHEAD

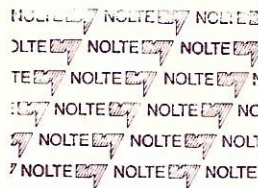
3

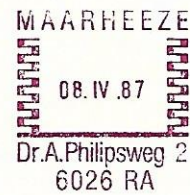
4

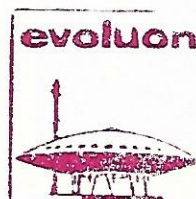
5

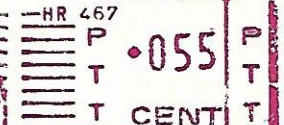
6

7

8

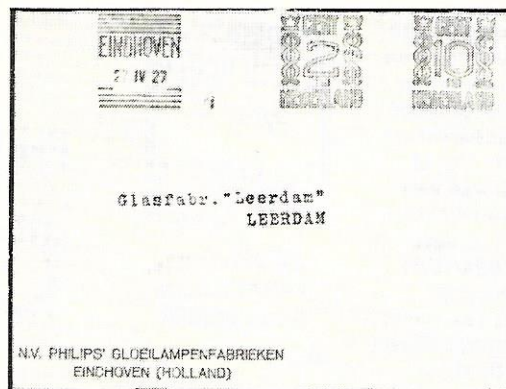

Technische Universiteit
Eindhoven

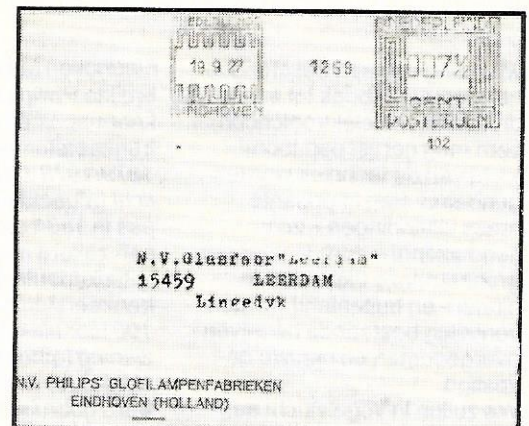
9b

meer een 'monocultuur' was. De gevolgen zullen vooral de werkgelegenheid betreffen, maar ook het voorzieningenniveau kan er onder te leiden krijgen. Philips is immers druk bezig met het afstoten van die zaken die niet tot de kernactiviteiten van de onderneming mogen worden gerekend. Vandaar dat het Evoluon voor het publiek werd gesloten; PSV – de Philips Sport Vereniging – zal het echter wel redden...

10

9a

11

Wereld- omspannend

In dit artikel wordt het begrip 'wereldomspannend' een aantal malen gebruikt. En terecht; Philips is een dynamisch, internationaal opererend bedrijf met honderdduizenden werknemers die in meer dan zestig landen hun werk doen. Philips is daardoor niet alleen een begrip in Eindhoven en talrijke andere plaatsen in ons land, maar ook buiten onze grenzen. Wie dat internationale karakter filatelistisch wil illustreren komt onvermijdelijk terecht bij de tientallen frankeerstempels van de buitenlandse Philips-bedrijven. De stempels bestrijken een periode van ongeveer 65 jaar, zodat er tussen

oud en nieuw een wereld van verschil bestaat. In Eindhoven was vermoedelijk de *Universal (NZ) 19* de eerste frankeermachine die in gebruik werd genomen (afbeelding 10). Afdrukken uit 1927 zijn nu redelijk schaars, net als afdrukken van de eerste machines – de nummers 102 (afbeelding 11) en 103 – van het merk *Francotype*. Deze machines werden gevolgd door tientallen andere van uiteenlopende merken. De eerste frankeerstempels waren 'kaal', maar daar kwam al snel verandering in. Daardoor kan worden geput uit een rijke verscheidenheid, zoals hierna zal blijken. De frankeerstempels van de Nederlandse vestigingen van

12

Philips zijn uiteraard van belang, terwijl die van de buitenlandse vestigingen soms interessante elementen bevatten. Het bekende beeldmerk valt snel genoeg thuis te brengen (afbeelding 12), maar de vertaling van Chinese (van rechts naar links!) of Noorse teksten levert meer moeilijkheden op (afbeeldingen 13 en 14). Overigens gebruikt Philips in Nederland geen jubileum-frankeerstempels; het bedrijf moet kennelijk op de kleintjes letten! Wel heeft men dit jaar de fran-

keermachines korte tijd vrijaf gegeven en werden de brieven 'ouderwets' van (jubileum)-postzegels voorzien.

Triomf der techniek

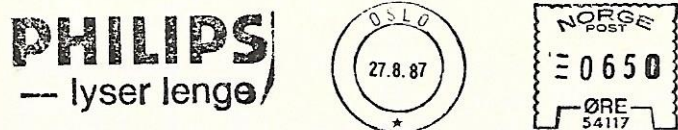
De titel van dit artikel is ontleend aan de bekende slogan *Triomf der techniek*, die Philips vooral in de jaren zestig veel gebruikte. Het was geen overdreven reclamekreet: de ont-

13

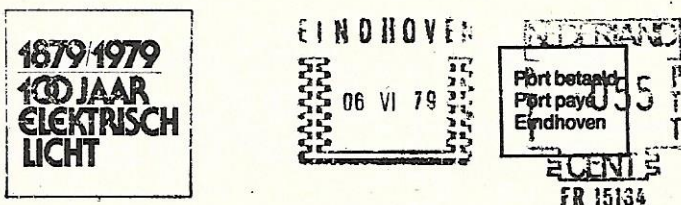
17

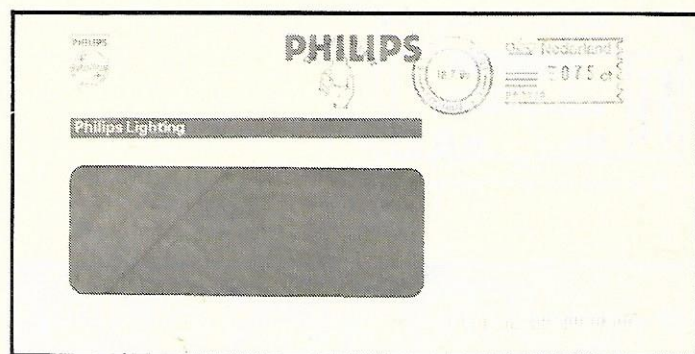
14

15

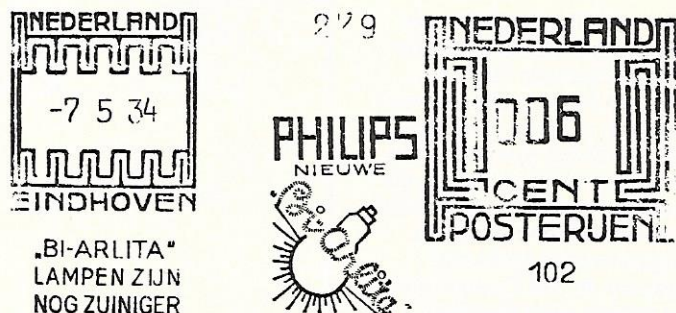
16

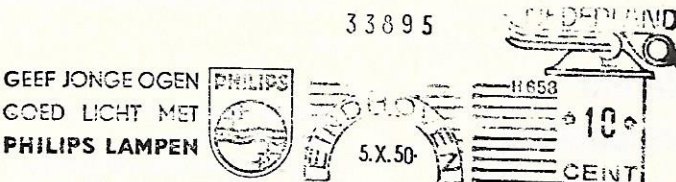
18

19

20

21

wikkeling van een bescheiden gloeilampenfabriek tot een indrukwekkend elektronicaconcern mag gerust een triomftocht van de techniek worden genoemd. Een imposante reeks uitvindingen – zo'n tienduizend! – zorgde voor een grenze(n)loze expansie. In binnen- en buitenland werden tientallen bestaande bedrijven overgenomen en nieuwe gevestigd.

We zullen in vogelvlucht aandacht schenken aan een aantal bekende Philips-producten.

Philips Lighting

Dankzij de televisie (die altijd problemen heeft met 'sluikreclame') kennen we Philips vooral als 'een gloeilampenfabriek in het zuiden des lands'. Die naam was lange tijd op zijn plaats. Op 15 mei 1891 begon het met die gloeilampen; vandaar dat de twee Philips-zegels op 15 mei 1991 – exact honderd jaar na dato – werden uitgegeven.

Gerard Philips trad in het voetspoor van de Amerikaan Thomas Alva Edison, die in 1879 een gloeilamp maakte die het 45 uur uithield. Het eeuwfeest van het elektrisch licht werd dan ook in 1979 gevierd. Behalve het machinestempel 100 jaar elektrische verlichting

Eindhoven (afbeelding 15) gebruikte Philips op diverse frankiemachines een bijzonder frankiestempel met de tekst 1879/1979 100 jaar elektrisch licht (afbeelding 16). Dat er pas in 1884 sprake was van een zekere mate van elektriciteitsdistributie blijkt uit een frankiestempel 1884/1984 100 jaar elektriciteitsvoorziening (afbeelding 17), dat in 1984 door de energiebedrijven werd gebruikt. De frankiestempels van elektriciteitsbedrijven vormen trouwens een waar luilekkerland voor het thema *Elektriciteit*, want deze bedrijven namen al vrij vroeg frankiemachines in gebruik. Dankzij de energiebesparingsacties komt ook de gloeilamp op deze stempels voor, als afbeelding en als tekstelement. Ook het frankiestempel van de Philips-vestiging in Weert toont een lamp (afbeelding 18). Op de envelop zien we de aanduiding *Philips Lighting*, want Philips is niet alleen de grootste lampenfabriek ter wereld, maar is ook toonaangevend op het gebied van 'licht' als begrip. Daarbij gaat het om meer dan een eenvoudige gloeilamp; licht heeft ook te maken met sfeer en daar zorgt Philips graag voor. Licht is er in vele vormen: er is TL-verlichting, modieuze halogeenverlichting, neon voor buiten-

reclame (afbeelding 19) en niet te vergeten verlichting die minder energie verbruikt. Energiebesparing is niet alleen iets van onze tijd. Dat blijkt wel uit de frankiestempels waarmee Philips reclame maakte voor de *Bi-Arlita*-lampen. Destijds lag het accent helemaal op de kostenbesparing: al in 1934 werd verkondigd '*Bi-Arlita*' lampen zijn nog zuiniger (afbeelding 20). Omstreeks 1948 werd een tekst gebruikt die model zou kunnen staan

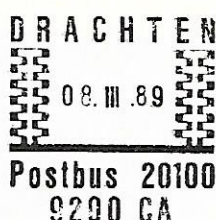
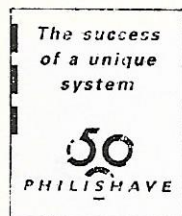
voor de moderne spaarlampen: *Philips 'Bi-Arlita' lampen sparen meer op uw stroomrekening dan hun aanschaffingsprijs bedraagt*. Overigens had Philips ook het beste met de jeugd voor, getuige de frankiestempeltekst uit 1950 *Geef jonge ogen goed licht met Philips lampen* (afbeelding 21). Tot slot vermelden we nog een zelfverzekende tekst op een frankiestempel uit het Duitse Aken: *Das Licht kommt von Philips* (afbeelding 22).

Das Licht
kommt
von
PHILIPS

22

23

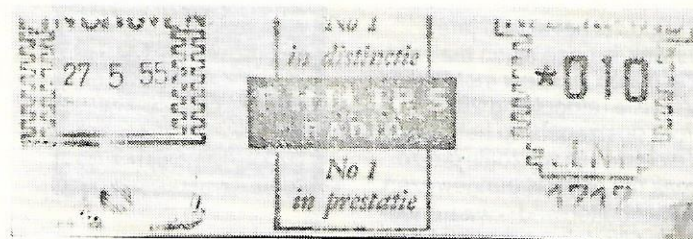
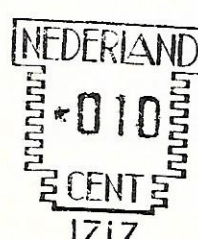

TRIOMF
der techniek
Trafo-Radio

24

25

26

27

28

29

De Philishave

Philips heeft naam gemaakt door zich te begeven in wat nu de audiovisuele sector heet; daarover straks meer. Een minstens zo spectaculaire stap was de introductie van de *Philishave*, een elektrisch scheerapparaat. De komst van dit apparaat in 1939 vormde het begin van Philips' activiteiten op het gebied van huishoudelijke apparaten en producten voor persoonlijke verzorging. Het is een markt waaruit Philips zich momenteel als gevolg van de ingrijpende herstructurering gedeeltelijk terugtrekt.

De *Philishave* treffen we aan op een frankerestempel uit 1953 met de tekst *Philishave scheert snel en glad* (afbeelding 23). Dat stempel is leuk te combineren met de aantrekkelijke, in Drachten en Groningen gebruikte bijzondere frankerestempels ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de *Philishave*, die de tekst *The*

30

success of a unique system dragen (afbeelding 24). Hoeveel mannen – en ook vrouwen, vanwege het *Philishave*-zusje *Ladyshave* – zouden dat kunnen bevestigen? Het moeten er miljoenen zijn!

Radio

Eén van de grote successen van Philips was de radio. De eerste Philips radio-ontvanger werd in 1927 op de Jaarbeurs in Utrecht gepresenteerd. Dat was het begin van de Philips-activiteiten op het gebied van de consumentenelektronica. Tegenwoordig zijn in vrijwel elk Nederlands huisgezin – ondanks de sterke

31

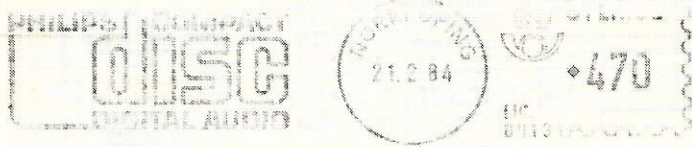

32

concurrentie uit Japan – Philips-producten te vinden. Ook bij de Philips-radio's is sprake van de *Triomf der techniek* (afbeelding 25). Dat blijkt bijvoorbeeld uit de tekst van een frankerestempel dat in 1955 werd gebruikt: *Philips Bi-Ampli – een principiële vernieuwing van het radiotoestel!* (afbeelding 26). In diezelfde jaren vijftig werd ook een stempel gebruikt met de tekst: *Philips radio/ No 1 in distinctie/ No 1 in prestatie* (afbeelding 27).

Televisie

In 1984 liep de honderd miljoenste (!) Philips televisie-ontvanger in de videofabriek te Eindhoven van de band. In veel huisgezinnen kan de tv het niet meer alleen af en heeft het 'theater thuis' gezelschap gekregen van een videorecorder. Een Duits frankerestempel daarover: *Die ideale Kombination: Philips TV Philips Video-Recorder* (afbeelding 28).

33

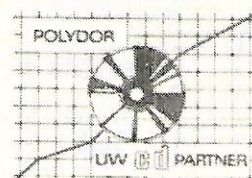
35

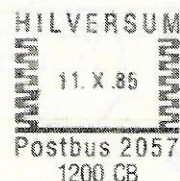
36

38

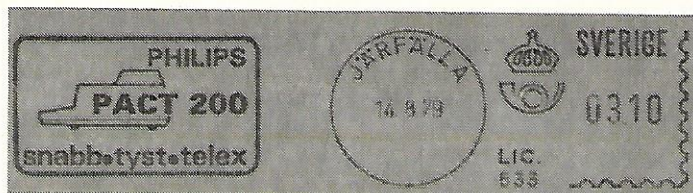
34

37

39

40

41

42

43

44

Philips zei het al vele jaren eerder, in onze eigen taal, zó: *Zie het op zijn best met Philips televisie* (afbeelding 29). Voor postzegels op het thema *Televisie* zijn we zoals dat zo vaak het geval is aangewezen op het buitenland – waaronder onze rijksoverzee. Een leuke zegel is bijvoorbeeld de kinderzegel van 55+25 c. uit 1988 van de Nederlandse Antillen, die een meisje toont dat naar een televisieprogramma ligt te kijken (afbeelding 30). Een leuk thematisch detail: op het televisiescherm zien we een *dividivi*-boom met de typische, door de passaat scheefgegroeide kruin. Ook andere landen hebben interessante televisiezegels uitgegeven, vaak ter gelegenheid van beurzen en tentoonstellingen (afbeelding 31), maar ook in series gewijd aan technische ontwikkelingen (afbeelding 32). Heel leuk is de serie van vijf zegels ter gelegenheid van de 'Dag van het kind' van de DDR uit 1964 met televisie(strip)figuren voor kinderen! En dan duikt zowaar ook nog een Nederlands machinestempel uit 1961 op ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Nederlandse Televisie Stichting (NTS, tegenwoordig NOS) met het NTS-logo en een (gestileerde) televisiekijker.

Compact disc

Een recente ontdekking met een relatie tot de Nederlandse Philips-zegel van 75 cent is de *compact disc*. Op de zegel is een gedeelte te zien van een proefopstelling met laserstralen en een beeldplaat. De *compact disc* (cd) dankt zijn ontstaan aan proeven met de lasertechniek. Het cd-systeem werd in 1983 op de markt gebracht. Philips heeft ongetwij-

feld op een wereldsucces gehoopt en is daarin niet teleurgesteld. Nederland vervult een voortrekkersrol, want na Japan is Nederland het land met de hoogste 'cd-dichtheid'. De *compact disc* is inmiddels ook tot de filatelie doorgedrongen. In een Zweeds frankerestempel is het internationaal gebruikte beeldmerk *Compact disc Digital Audio* opgenomen (afbeelding 33). Een leuk voorbeeld is ook het frankerestempel van de platenmaatschappij Polydor, dat de tekst *Polydor – uw cd partner* (afbeelding 34) toont; de erbij afgebeelde omhoogjagende grafieklijn geeft ongetwijfeld de snel groeiende omzet van cd's weer...

Mag er bij de *compact disc* dan sprake zijn van een verkoop-succes, omgekeerd evenredig daarmee is de scherp dalende omzetlijn van grammofoonplaten. De klassieke langspeelplaat heeft al het veld moeten ruimen en de aanduiding 'platenzaak' dekt de lading nauwelijks meer, want ook de platen met populaire muziek zijn bij veel winkels uit de bakken verdwenen. Een toepasselijke zegel (met een antieke hoorngrammofoon) werd in 1987 uitgegeven; Berlijn zette er de *Internationale Funkausstellung* (zoiets als onze *Firato*) kracht mee bij. Het thema was *100 Jahre Schallplatte* (100 jaar grammofoonplaat, afbeelding 35).

Een iets modernere versie van de platenspeler vindt u op de zegel van 55+25 c. uit de Cultuurserie uit 1984 van de Ne-

derlandse Antillen (afbeelding 36).

De audiocassette – ook een uitvinding van Philips – heeft veel minder van de cd te vrezen. De cassettespeler en de bijbehorende *compact cassette* werden in 1963 geïntroduceerd. Een Duits Philips-frankeerstempel concludeert dan ook *Wer Cassette sagt, denkt Philips* (afbeelding 37). Een cassetterecorder is te vinden – al is het wel zoeken gebazen – op de zegel van 65+30 c. uit de al genoemde serie Kinderzegels uit 1988 van de Nederlandse Antillen (afbeelding 38). Hierop zien we een jongen die op zijn schouder een zogenoemde *ghetto blaster* draagt: een grote radio met ingebouwde cassetterecorder.

Varia

Tot slot nog wat filatelistische elementen, gewijd aan de minder in het oog springende productdivisies van Philips

Telecommunicatie

In onze tijd is de telecommunicatie een belangrijke sector, die in 1951 – zo maakt een frankeerstempel uit Hilversum duidelijk – nog werd aange-

duid met *Philips Telecommunication* (afbeelding 39). Tegenwoordig heeft deze groep een keurige Nederlandse naam: *Philips Telecommunicatie- en Informatie-systemen nv*.

Een printer van het type PP402 is afgebeeld op een Duits frankeerstempel uit Siegen en een Philips telex-systeem is te vinden op een Zweeds frankeerstempel uit Järfälla (afbeelding 40).

Kantoormachines

Het gebied van de kantoormachines is de laatste jaren sterk uitgebreid, maar niet ieder apparaat is op een stempel te vinden. De Spaanse firma Gispert gebruikte een frankeerstempel met daarop een afbeelding van een dicteersysteem van Philips; de tekst luidt *Modernice su sistema de dictado con Philips* (moderniseer uw dicteersysteem met Philips, afbeelding 41).

Philips Duphar

Diverse frankeerstempels van de Pharmaceutisch-Chemische Industrie Duphar met vestigingen in Amsterdam (afbeelding 42), Olst en Weesp zijn inmiddels 'verleden tijd', want Philips beweegt zich niet meer op dit terrein.

Machinefabrieken

Frankeerstempels met een combinatie van het Philips-embleem en de tekst *Machinefabriek Almelo* (afbeelding 43) zullen we niet zo vaak meer zien, want ook dit soort activiteiten stoot het moederbedrijf steeds meer af.

Hulp in de huishouding

Philips levert talloze onmisbare huishoudelijke apparaten: van koffiezetters tot mixers en van centrifuges tot wasautomaten. Het afgebeelde stempel met de tekst *Machines à laver Philips* (afbeelding 44) is afkomstig uit Amiens (Frankrijk).

De toekomst

Het honderdjarige Philips gaat in een danig afgeslankte vorm de Europese eenwording in 1992 tegemoet. Maar in *Pro-Fil* wordt terecht opgemerkt: 'Het heeft de onderneming nooit ontbroken aan idealisme en daadkracht.'

Daardoor is Philips ook geworden wat het nu is: een dynamische onderneming, die in Nederland zijn wereldzetel heeft. Dit filatelistische artikel mag daarom best ook gezien worden als een eerbetoon aan een bedrijf van wereldklasse waarop ons land trots kan zijn.

D. Veenstra, Buitenpost

Mister Philips?

Dat Philips en Eindhoven onderling nauw met elkaar verbonden zijn is ook in het buitenland bekend. Toch maken sommige buitenlanders zich daarvan kennelijk een wat overdreven voorstelling. Tegen het eind van de Tweede Wereldoorlog – het was september 1944 – zag een Amerikaanse soldaat het Christusbeeld op de spits van de Heilige Hart Kerk, de zogenoemde 'Paterskerk', in het centrum van de stad. *Is that your mister Philips?* ('Is dat uw mijnheer Philips?'), vroeg hij. Een vergissing, maar wel een voor de hand liggende, want 'mister' Anton Philips kreeg enkele jaren later inderdaad een standbeeld. Het staat alleen niet op een torenspits, maar het is te vinden op het Eindhovense Stationsplein...